

De Tweede Wereldoorlog in Rhoon en Poortugaal

De oorlog breekt uit

Op 10 mei 1940 brak de oorlog uit. Het was 's morgens vroeg, om ca. 4 uur, maar het begon al licht te worden. Boven vliegveld Waalhaven waren lichtsporen te zien en er was veel lawaai van vliegtuigen.

Het leven gaat door

De eerste tijd waren de mensen erg bang. Later "wende" men aan het lawaai en het schieten. Toch waren er mensen die een simpele schuilkelder voor zichzelf maakten. Voor de kinderen werd de oorlog ook een spel, de bombardementen werden nagespeeld met de blokkendoos. 's Nachts werd er vaak geschoten. In het begin ging je uit bed om te wachten wat er gebeurde, maar later sliep je gewoon door.

Leven onder de Duitsers

In januari 1941 werd iedere Nederlander boven de 14 jaar verplicht een persoonsbewijs bij zich te dragen. Het was verboden 's nachts op straat te zijn. Straten, die vernoemd waren naar leden van het koninklijk huis, kregen een andere naam. De Julianastraat in Poortugaal werd Dwarsstraat en de Wilhelmina (Geeve)straat werd Dijkstraat genoemd. De Duitsers waren gevoelig voor protesten. Zo kon je beter geen goudsbloemen in de tuin hebben, wat werd gezien als een demonstratie voor het koningshuis.

je

Alles op de bon

Al in juni 1940 werd voor de eerste voedingsmiddelen distributie ingesteld. Ieder gezin kreeg bonnen voor bepaalde producten, die je bij de aankoop van het product moest inleveren. Dit om ervoor te zorgen dat schaarse artikelen eerlijk onder de bevolking verdeeld werden. Ook gas en elektriciteit werden gerantsoeneerd en vanaf eind 1944 tot half 1945 was er helemaal geen gas of elektriciteit meer.

Hamsteren

Omdat veel producten niet meer of moeilijk te krijgen waren, werd door veel mensen gehamsterd, om nog iets te hebben als de tijden nog slechter werden. Na de oorlog kwamen er nog veel ongebruikte voorraden tevoorschijn.

Verduistering

Als het donker werd moesten de huizen verduisterd zijn, er mocht geen licht naar buiten schijnen om de geallieerde vliegtuigen te misleiden. De ramen werden afgeschermd met verduisteringspapier of -gordijnen. Later (1944) was er geen elektriciteit. 's Avond verlichtte men de huizen met een drijvertje, een bakje olie met een pit erin die aangestoken kon worden. Ook gebruikte men de fiets, achterwiel van de grond en de dynamo aan het achterwiel om 's avonds nog iets te kunnen doen.

RN
10-8-1944

Wat konden de Duitsers gebruiken

In 1941 werden de inwoners van Nederland verplicht om koperen, loden, tinnen en nikkelen voorwerpen in te leveren, die in Duitsland werden gebruikt voor de oorlogsindustrie. In 1942 werden in Den Haag en Rotterdam fietsen gevorderd. Later ook in andere steden. Eind 1942 moesten de (bronzene) kerkklokken worden ingeleverd. De Duitsers vorderden o.m. fietsen, auto's en paarden.

VORDERING VAN HONDEN IN DE GEMEENTE ROTTERDAM

De Burgemeester van Rotterdam maakt bekend, dat op last van de Duitse Weermacht alle eigenaren of houders van een of meer honden in deze gemeente verplicht zijn met de in hun bezit zijnde of door hen gehouden wordende honden te verschijnen op een der hieronder vermelde plaatsen en tijden.

STADION-FEIJENOORD:

VRIDAG 19 MEI A.S.

9 uur: Zij, wier namen aanvangen met een der letters A t.m. M;

15 uur: Zij, wier namen aanvangen met een der letters N t.m. Z.

NENIJTO-TERREIN:

ZATERDAG 20 MEI A.S.

9 uur: Zij, wier namen aanvangen met een der letters A t.m. M;

15 uur: Zij, wier namen aanvangen met een der letters N t.m. Z.

Er werden mensen opgepakt en naar een concentratiekamp gestuurd, b.v. voor illegaal slachten en voor het achterhouden van zaken die gevorderd waren, zoals radio's en fietsen. Ook het luisteren naar de Engelse radio of Radio Oranje (de Nederlandse radio die uitzond vanuit Londen) en het bezit van illegale bladen was streng verboden.

De Duitsers hadden arbeidskrachten nodig, dus werden de Nederlandse mannen tussen 18 en 50 jaar verplicht om in Duitsland te werken. Als je probeerde te vluchten werd er op je geschoten. In oktober 1944 moest ieder Nederlands gezin textiel ter waarde van fl. 72,50 inleveren. Als je niets inleverde, riskeerde je huiszoeking door militaire instanties.

NSB Nationaal Socialistische Beweging

NSB-ers waren leden van de Nationaal Socialistische Beweging, die stonden achter de Duitsers.

Voor de oorlog was het crisistijd in Europa en er was veel werkloosheid. In Duitsland begon het onder Hitler beter te gaan met de economie - er was veel werk in de oorlogsindustrie. Veel mensen vonden dat hij het goed deed en werden daarom lid van de NSB, in de hoop dat het in Nederland ook beter zou gaan. Maar zij vergaten dat Hitler ook verantwoordelijk was voor de Jodenvervolging en de vervolging van Zigeuners, homo's, en andere groepen mensen die afweken van het "normale" en alle doden die dit tot gevolg had.

De Jodenvervolging

In oktober 1940 werden de eerste maatregelen afgekondigd tegen de joden. Eerst werden ze ontslagen uit alle ambten, daarna mochten ze niet meer in openbare gebouwen komen. Kinderen mochten niet meer naar school, studenten niet meer studeren. Daarna moesten ze een gele stoffen ster op hun kleren dragen en in hun persoonsbewijs stond een dikke J. Tot slot werden ze opgepakt en weggevoerd, eerst naar Westerbork en vandaar naar concentratiekampen in Duitsland, waar miljoenen joden zijn omgebracht.

In Rhon en Poortugaal woonden geen of weinig joodse mensen. Elisabeth de Wolf (28-2-1908) werkte als administratieve kracht op Maasoord sinds 1930. Ze werd als joodse in de oorlog door de Duitsers ontslagen ingevolge het besluit van 1-3-1941. Aanvankelijk werd zij op wachtgeld gezet. Later is zij via Apeldoorn naar het concentratiekamp Westerbork gestuurd.

De Hongerwinter

In het westen van Nederland sterven 50.000 mensen aan voedselgebrek. Op het platteland had je nog wel te eten. Voornamelijk aardappelen, bonen en erwten, die vaak zo oud waren dat ze urenlang moesten koken om gaar te worden. Er werden suikerbieten gekookt om er suikerstroop van te maken. Mensen in de stad hadden het moeilijker. Als het kon gingen ze naar familie op het platteland waar nog wel iets te eten was. Er waren geen (steen)kolen meer om de kachel te stoken en men probeerde op allerlei manieren aan hout te komen. Zo ging men hout kappen in de grienden, dat zo nat was dat het nauwelijks kon branden. Durfals gingen er 's nachts op uit om stiekem bomen te rooien en te verzagen tot brandhout. Dit moest wel in het geheim gebeuren, want als je gepakt werd kon je naar een concentratiekamp gestuurd worden omdat je gestolen had.

Het verzet

De heer Leen Bos, oud-verzetstrijder, vertelt wat er in de oorlogsjaren zoal door de Verzets-beweging in Poortugaal is gedaan.

"Het eerste jaar in 1940 was er nog niet zoveel tegenstand, maar toen de Duitsers mensen gingen oproepen om in Duitsland te gaan werken in de oorlogsindustrie, kwamen de mensen in opstand. Ook de militairen die uit krijgsgevangenschap naar huis waren gestuurd werden weer opgeroepen. Dat had tot gevolg dat veel mensen probeerden om vrijstelling te krijgen of probeerden onder te duiken.

Om hulp te bieden aan mensen die moesten onderduiken is de "Landelijke Organisatie voor hulp aan Onderduikers" ontstaan, de L.O. De L.O. zorgde voor onderduikadressen en voor bonkaarten en geld om de onderduikers te eten te geven en hielp Engelse piloten weer terug te keren naar Engeland.

Een voorbeeld van hoe gevaarlijk het was. Ik kreeg opdracht om Jan van den Berg uit Spijkenisse over de Oude Maas te brengen die in Poortugaal de nacht had doorgebracht om de begrafenis van zijn vader bij te wonen. Omdat ikzelf een opdracht had om in Dordrecht een karweitje uit te voeren, heb ik toen mijn broer Peet ingezet om Jan over te brengen. In de griend op de Zalmplaat hadden wij een boot liggen. Peet vertrok daarvandaan met zijn passagiers naar Hekelingen. Toen ik een paar uur later terugkwam werd mij verteld dat er van de Zalmplaat geschoten was door een patrouille van de Duitsers. Ik kon niet oversteken, dus heb ik moeten wachten tot de avond. Toen ik aan de overkant kwam vond ik Peet op de Berenplaat met een paar onderduikers. Peet, met een rode zakdoek om zijn knie, was geraakt. Maar Jan had het niet overleefd, hij had een kogel in zijn borst gekregen."

Ook in Rhoon werd een afdeling van de L.O. opgericht. De leiding van de L.O. slaagde erin jongeren te vinden, de werkers, die bereid waren de strijd met de

vijand aan te gaan en onder hun leiding te werken.

Zij propageerden het verzet tegen de Duitsers: geen werk te doen voor de Duitsers en degenen die werk weigerden te helpen onderduiken, onderduikadressen te vinden, vrouwen van onderduikers met geld bij te staan, geld in te zamelen, kortom alles te doen om de maatregelen van de Duitsers te laten mislukken.

Het verspreiden van het illegaal verschijnende nieuwsblad "Trouw" en andere illegale bladen was ook een taak van het verzet .

Met de onderduikers werd ook door de werkers het contact onderhouden. Zij moesten van bonkaarten en valse papieren worden voorzien.

In Rhoon heeft de L.O. steeds veel steun gehad van de burgers. Als de L.O. voor plotselinge problemen kwam te staan, werd nooit vergeefs een beroep gedaan op de bevolking.

De herfst en winter van 1944-45 is erg moeilijk geweest door het voortdurende gebrek aan eten. Onderduikers moesten steeds verhuizen, omdat de gezinnen waarin zij waren opgenomen zelf geen eten meer hadden.

Aan het eind van de oorlog werden de L.O.'s gevraagd de Binnenlandse Strijdkrachten te organiseren, die een rol zouden krijgen bij de bevrijding van Nederland. De Binnenlandse Strijdkrachten werden voorzien van wapens, die door de Engelsen werden gedropt en door de L.O. werden gedistribueerd. Vervolgens werd er door groepjes geoefend in de vrijstaande scholen, in een boerderij of in de filmzaal van café Courzand op Heyplaat bij Arie den Toom. Op een zeker moment is Arie den Toom door de Duitsers opgepakt, omdat hij Duitse soldaten heeft laten onderduiken. Een paar dagen later is hij bij de Oostmolen in Rotterdam doodgeschoten.

Hoe was het in Poortugaal

Aanvankelijk waren de mensen opgewonden, oorlog hadden zij nog nooit meegemaakt. De Duitsers namen na een paar dagen de openbare school en de christelijke school in beslag om de soldaten onder te brengen. Ze marcheerden zingend door de F. v.d. Poest Clementlaan. De Ortskommandant zat in het huis F.v.d. Poest Clementlaan 47.

1941. Burgemeester F. van der Poest Clement (2e van links) en de Ortskommandant (3e van links) voor het gemeentehuis in Poortugaal

De gebouwen van Defensie aan de Hoogvlietsekerkweg, die enige maanden voor de oorlog uitbrak waren klaargekomen, stonden nog leeg en werden ook door de Duitsers in beslag genomen. De grotere jongens, die in leeftijd niet veel verschilden van de soldaten, gingen kameraadschappelijk met de Duitsers om. Later verdwenen de Duitsers uit het dorp en keerde de rust weer.

De schoolkinderen gingen ergens anders naar school, o.a. was er school in Het Delta Ziekenhuis, wat toen nog Maasoord heette en in de verschillende kerken.

Mevrouw Lien Barendrecht vertelt hoe op 11 mei 's morgens de eerste tanks op het erf van de boerderij Mariahoeve aan de Pernisseweg stonden.

Soldaten werden ingekwartierd in de boerderij. De kamer werd gevorderd.

Overall waren soldaten. In de polder werden hopen munitie neergezet. Na een week vertrokken ze weer, met medeneming van de tafel en de stoelen uit de kamer.

NSB (Nationaal Socialistische Beweging)

In Poortugaal was veel armoede onder de kleine boeren. Er waren veel mensen NSB-er. 's Avond liepen ze te marcheren en te zingen, net als de Duitsers. Ze intimideerden en als ze er aanleiding toe zagen, mishandelden ze mensen.

Vliegtuigen en bommen

Op 10 februari 1941 viel een vliegtuigbom in de directe omgeving van de openbare lagere school aan de F. van der Poest Clementlaan (waar nu het plantsoentje is). Er waren twee doden te betreuren: Jaap van Dijk en Plonie Bastemeyer. Jaap Zevenbergen en mevrouw Spekman liepen verwondingen op. Notaris J.F.H. Bennink, die in het huis naast de school woonde, verloor hierbij een been.

De bom die naast de openbare lagere school in Poortugaal viel.

In de avond van 19 maart 1941 vielen op de Kruisdijk, de Groene Kruisweg, de Schroeder van der Kolklaan, de Werkersdijk en de Parallelstraat een aantal vliegtuigbommen, die veel vernielingen aanrichtten. Het waren waarschijnlijk Duitse bommen uit een vliegtuig dat bij een luchtgevecht in moeilijkheden was geraakt.

Op 1 augustus 1942 stortte een vliegtuig neer in Poortugaal. Het vliegtuig boorde zich in de dijk nabij de boerderij die aan de Kruisdijk/Molendijk (bij het Metrostation) stond. Hierbij viel brandende benzine op het rieten dak van de boerderij, waardoor deze geheel afbrandde. Er waren geen slachtoffers, behalve de bemanning van het Duitse vliegtuig.

In 1994 had men plannen om een kantoorgebouw te bouwen op de plaats waar het vliegtuig was neergestort. Bij graafwerkzaamheden stuitte men op restanten van het vliegtuig. De bergingsdienst van Defensie en Explosievenopruiingsdienst groeven vervolgens de resten van het vliegtuig uit.

In 1943 kwam een aantal vliegtuigbommen willekeurig in de Poortugaalse polders terecht, o.a. nabij de Duifhuisweg.

In 1944 is een Engelse jager neergestort in de Zwaardijkpolder (achter de Oud-Rhoonsedijk), die een grote krater maakte. De Duitsers hadden de plaats niet afgezet. Schooljongens konden er op zoek gaan naar munitie, wat een gevaarlijk spelletje was.

Het laatste oorlogsjaar

De Duitsers hadden op vrijliggende weilanden (b.v. in de polders Kijveland en Grijpland en op de wei naast de Defensiegebouwen aan de Hoogvlietsekerkweg en de feestwei aan de Kerkstraat in Poortugaal) palen geplaatst om het landen van parachutisten en vliegtuigen te verhinderen, de zg. Rommelasperges. De palen konden goed gebruikt worden als brandhout en daarom hadden de Duitsers een verplichte "palenwacht" ingesteld, die diefstal moest verhinderen.

Er was gebrek aan alles. De heer Izak Konings vertelt hoe hij in Rotterdam naar school ging op de fiets met anti-klapbanden. Dat waren banden die van massief rubber gemaakt werden uit oude autobanden. Ze werden met een ijzeren niet aan elkaar gemaakt. Vaak gebeurde het dat op weg naar school de niet losliet en je verder moest gaan lopen.

Gevallenen tijdens de oorlog

In Poortugaal zijn, behalve de twee slachtoffers van de bom die bij de school viel en de Joodse dame van Maasoord, geen slachtoffers gevallen. In de nasleep van de Tweede Wereldoorlog werd nog in Indonesië gevochten om de onafhankelijkheid van Indonesië en in het begin van de jaren '50 in Korea. Bij deze acties vonden 4 Poortugalers de dood.

Hoe was het in Rhoon

De heer Roel Dubel vertelt: "Ik was 8 jaar in 1940 toen de oorlog uitbrak en woonde aan de Oud-Rhoonsedijk en ging op de christelijke school, die stond aan de Rijsdijk, aan de rechterkant (vanaf het dorp), ongeveer tussen de Kleidijk en het Ghijseland.

Op 10 mei 1940 brak de oorlog uit. Het was 's morgens vroeg, om ca. 4 uur, maar het begon al licht te worden. Boven vliegveld Waalhaven waren lichtsporen te zien en er was veel lawaai van vliegtuigen enz. Moeder zei: "het is oorlog" en ik moest huilen.

10 mei was op vrijdag. Er was toen geen school en op zondag was er ook geen kerkdienst. De dinsdag erop werd Rotterdam gebombardeerd. Vanaf de Rhoonsedijk was richting Rotterdam een enorme witte bol van rook te zien."

Bij het uitbreken van de oorlog lagen er bij het Kasteel van Rhoon Nederlandse soldaten, die er sinds de mobilisatie in 1939 gestationeerd waren.

De Duitsers namen de plaats in van de Nederlandse soldaten bij het Kasteel van Rhoon. In het voorbos links bouwden zij barakken voor de manschappen en rechts een keuken en eetzaal. Er waren ook Duitse soldaten of officieren bij mensen in huis ingekwartierd. Zij bleven daar tot 6 juni 1944, toen de invasie van de geallieerden in Frankrijk plaatsvond. De

Duitsers moesten toen naar Frankrijk om te vechten.

De christelijke school aan de Rijsdijk werd in beslag genomen. Tegenover de school bevond zich een weiland waar tijdens de mobilisatie Nederlandse zoeklichten opgesteld stonden.

De schoolkinderen moesten naar de openbare en de katholieke school, waar ze in ploegen les kregen: je ging of 's morgens, of 's middags naar school. De Duitsers voerden gymnastiekles op school in, maar er was geen gymlokaal en ook geen toestellen en zo. Dus gingen de kinderen in het gymuur naar buiten om spelletjes te doen.

Aan de Dorpsdijk staat villa "Johanna", waar de familie Den Hollander woonde. Zij waren niet thuis toen de oorlog uitbrak en hun huis werd ingepikt door de Duitsers die er de Ortskommandantur (plaatselijk hoofdkwartier) in vestigden. Zij maakten een gat in het dak waar een mitrailleur werd geplaatst.

In de Zegenpolder hadden de Duitsers luchtdoelgeschut neergezet om op de geallieerde vliegtuigen te schieten.

Na 6 juni 1944 waren de Duitsers naar Frankrijk gestuurd om tegen de invasie van de geallieerden te vechten. De barakken bij het Kasteel werden afgebroken. Toen ze na enige tijd weer terugkwamen, vorderden ze de scholen om de soldaten te legeren. De kinderen gingen nu in de kerk naar school. Vier klassen tegelijk, ieder in een hoek van de kerk. Er waren ook geen leermiddelen meer. Ook waren Duitsers gelegerd in verschillende boerderijen.

Het laatste oorlogsjaar

In de winter van 1944-45 hebben de Duitsers de Zegenpolder en het Buytenland van Rhooon onder water gezet om te verhinderen dat de geallieerde vliegtuigen of parachutisten hier zouden landen.

In de hongerwinter werd van suikerbieten stroop gekookt. Eerst werd de biet gewassen en tot pulp vermalen, daarna werd de pulp gekookt en uitgerst. Het sap werd ingekookt tot suikerstroop.

Twee jongens uit Rhooon bezig met het maken van bietenstroop.

Het drama van Rhooon

In Rhooon vond op 11 oktober 1944 een vreselijke gebeurtenis plaats ter hoogte van de vlasfabriek aan de Rijsdijk, nu op de plaats van het Distripark Eemhaven. De dag ervoor waren twee Duitse soldaten bij een Nederlands gezin op bezoek. Op de Rijsdijk liep een van de soldaten tegen een draad die onder stroom stond en werd op slag gedood.

Zeven mannen uit de Rijsdijk werden als represaille opgepakt en in een school in Hoogvliet opgesloten. Twee van de mannen werden vrijgelaten en de anderen bracht men, samen met de directeur van de vlasfabriek en een arbeider naar de plaats van het ongeval. Daar gaf de Duitse luitenant Schmitz opdracht om de zeven mensen zonder vorm van pardon dood te schieten. Ook werden zes woonhuizen, een elektrisch gemaal en een zinken loods in brand gestoken. In 1950 is Schmitz in Rotterdam veroordeeld tot 14 jaar gevangenisstraf, waarvan hij er zeven heeft uitgezeten.

In de eerste dagen van de oorlog is de Rhooonse soldaat D. de Haan bij oorlogshandelingen nabij Delft omgekomen. Er is een straat naar hem genoemd.

Gesneuveld in Nederlands Indië

Bij de strijd om de onafhankelijkheid van Indonesië zijn ook soldaten uit Rhooon omgekomen. Naast de Hervormde Kerk van Rhooon is een gedenksteen geplaatst met de namen van L.G. Molenaar en P. Groenenboom, beiden omgekomen Indië-militairen.

Jaap Louwerens, naar wie het plein tussen de Julianastraat en de Dorpsdijk is genoemd, is in een concentratiekamp omgekomen. Hij is opgepakt i.v.m. ondergrondse studentenbeweging. De familie woonde aan de Rhooonse-Slotsedijk.

Deze lesbrief is tot stand gekomen op basis van de in de Oudheidkamer aanwezige documentatie en door middel van gesprekken met mevrouw L. Barendregt-Pons en de heren L. Bos, R. Dubel, I. Konings, A. Beukelman en K. van Pelt.